

“PAŞA Sığorta” ASC

«Razılaşdırılıb»:

Azərbaycan Respublikasının  
Mərkəzi Bankının Baş Direktoru

\_\_\_\_\_ Z.Z.Əliyev

«22» aprel 2024-cü il

«Təsdiq edirəm»:

“PAŞA Sığorta”  
ASC-nin İdarə Heyətinin Sədri

\_\_\_\_\_ Ü.K.Cabbarova

«22» aprel 2024-cü il

**KOSMİK RİSKLƏRİN SİĞORTASI QAYDALARI**

## Ümumi anlayışlar

Əgər qaydaların məzmununda başqa cür nəzərdə tutulmamışdırsa, bu Qaydalarda istifadə olunan termin və anlayışlar aşağıdakı mənalara daşır:

**Sığortalı** - sığorta haqqı ödəyən, sığorta obyektinin sığorta etdirilməsində sığorta marağı olan sığorta müqaviləsinin tərəfi;

**Sığortaçı** - sığorta fəaliyyətini həyata keçirmək üçün müvafiq lisenziyaya malik olan, sığorta müqaviləsində nəzərdə tutulan sığorta hadisəsi baş verdiyi halda qanunvericiliklə və ya müqavilə ilə müəyyən olunmuş qaydada sığorta ödənişini vermək öhdəliyi daşıyan sığorta müqaviləsinin tərəfi olan yerli hüquqi şəxs;

**Faydalanan şəxs(lər)** - sığorta müqaviləsinə uyğun olaraq sığorta ödənişi verilməli olan almaq hüququ olan şəxs;

**Aktuari** - qanunvericiliyə uyğun olaraq iqtisadi-riyazi hesablamalar aparmaqla sığorta haqlarının hesablanması əsaslarını müəyyən edən, həmçinin sığorta ehtiyatlarını hesablayan mütəxəssis;

**Sığorta hadisəsi** - qanunvericiliyə və ya sığorta müqaviləsinə görə sığorta ödənişinin sığortalıya və ya digər faydalanan şəxslərə ödənilməsi üçün əsas olan, sığorta müqaviləsinin qüvvədə olduğu müddət ərzində gözlənilmədən baş verən hadisə və ya yaranan hal;

**Sığorta məbləği** - sığortalanmış risklər üzrə sığortaçının öhdəliyinin qanunvericilik, yaxud müqavilə ilə müəyyən edilmiş məbləğlə ifadə olunan son həddi;

**Sığorta tələbi** - sığorta hadisəsi baş verdikdə sığortalının, sığorta olunanın və ya faydalanan şəxsin sığortaçıya öz vəzifələrini qanunvericiliyə və sığorta müqaviləsinə uyğun olaraq icra etməsi barədə müraciəti;

**Sığorta ödənişi** - sığorta hadisəsi baş verdikdə, qanunvericiliyə, həmçinin sığorta müqaviləsinə uyğun olaraq sığortaçı tərəfindən ödənilən maliyyə kompensasiyası;

**Sığorta obyekt** - sığortalının, yaxud sığorta olunanın qanunazidd olmayan hər hansı əmlak mənafeyi;

**Sığorta predmeti** - sığorta müqaviləsi üzrə sığortalanan əmlak mənafehlərinin aid olduğu əmlak;

**Sığorta marağı** - Sığorta marağı sığorta hadisəsinin baş verəcəyi təqdirdə şəxsin maliyyə itkisinə məruz qalması ehtimalı ilə şərtlənən və onun sığorta obyektini sığorta etdirmək hüququnun əsaslandığı mənafehidir.

**Sığorta haqqı** - risklərin qəbul edilməsi və ya bölüşdürülməsi müqabilində sığorta qanunvericiliyinə uyğun olaraq, sığorta müqaviləsində nəzərdə tutulan qaydada sığortalının sığortaçıya ödəməli olduğu pul məbləği;

**Sığorta riski və ya risk** - sığorta obyektini ilə bağlı itkilərin və ya zərərlərin yaranmasına səbəb olan hadisənin baş verməsi və ya halın yaranması ehtimalı, həmçinin bu ehtimalla qarşı sığortaçının üzərinə gətirdiyü öhdəlik;

**Sığorta tarifi** - sığorta haqqının hesablanması üçün aktuari hesablamalarına əsasən müəyyən edilən faiz dərəcəsi;

**Sığorta müqaviləsi** - sığortalının müvafiq sığorta haqqı ödəməsi müqabilində sığorta obyektinin məruz qala biləcəyi risklərlə bağlı itkilərin, dəyən zərərin əvəzinin və ya razılaşıdırılan pul məbləğinin müəyyən bir hadisənin baş verməsi əsasında ödənilməsinin sığortaçı tərəfindən öhdəlik kimi götürülməsi şərtlərinin təsbit edildiyi razılaşma;

**Sığorta şəhadətnaməsi** - sığorta müqaviləsinin bağlanması faktını təsdiq edən, sığortaçı tərəfindən sığortalıya və (və ya) sığorta olunana verilən sənəd;

**Sığorta təminatının müddəti** - sığorta risklərinin təminatda hesab olunduğu müddət;

**Azadolma məbləği** – Sığorta hadisəsi nəticəsində yaranan itkilərin və ya dəyən zərərin sığorta təminatı ilə əhatə olunmayan və sığortalının üzərində qalan hissəsidir. Azadolma məbləği hər bir halda sığorta müqaviləsinə uyğun olaraq müəyyən edilən sığorta ödənişi məbləğinə tətbiq olunur.

**Gözləmə müddəti** - Sığorta hadisəsi nəticəsində həmin müddət ərzində yaranan itkilərin sığorta təminatı ilə əhatə olunmayan və sığortalının üzərində qalan hissəsidir.

**Əhəmiyyətli hallar** – Sığortaçının müqavilədən imtina etmək və ya onu məzmunu dəyişdirilmiş şəkildə bağlamaq qərarına təsir göstərə bilən hallar əhəmiyyətli sayılır;

**Sığortanın ərazisi** – sığorta obyektinin sığortalanmış hesab olunduğu müəyyən ərazi hüdudları.

## 1. ÜMUMİ MÜDDƏALAR:

1.1. Sığorta obyektinə görə əmlak sığortasına aid olan əmlakın yangından və digər risklərdən sığortası və ümumi mülki məsuliyyətin sığortası siniflərinə aiddir.

1.2. Sığorta müqaviləsində faydalanan şəxs qismində başqa şəxs nəzərdə tutulmamışdırsa, sığortalı və (və ya) sığorta olunan faydalanan şəxs sayılır.

1.3. Sığortalının kosmik fəaliyyəti dedikdə aşağıdakı mərhələlərdən ibarət fəaliyyət başa düşülür:

1.3.1 Kosmik-raket texnikasına aid obyektlər üçün:

- Hazırlanma;
- Daşınma;
- Saxlanılma;
- Montaj işlərinin aparılması və işəsalma hazırlıq;
- İşəsalma;
- Uçuş sınaqlarının keçirilməsi;
- Kosmik fəzada istismar.

1.3.2. Yerüstü kosmik texnika üçün:

- İnşaedilmə;
- İstismar.

**1.4.** Kosmik texnika dedikdə kosmik-raket texnikası və yerüstü kosmik texnika obyektlərindən ibarət, xüsusi olaraq kosmik fəaliyyətin həyata keçirilməsi üçün nəzərdə tutulan əmlak başa düşülür.

1.4.1 Aşağıdakılar Yerüstü kosmik texnikalara aiddir:

- Kosmik texnikanın yaradılması və işlədilməsi üçün yerüstü istehsal və sınaq-eksperimental bazası, kosmonavtların hazırlığı üçün mərkəzlər və avadanlıqlar;

- Bina və tikililərdən, ötürücü qurğulardan, əsas və köməkçi avadanlıqlardan, maşın və mexanizmlərdən ibarət kosmodromlar, stasionar və mobil başlama kompleksləri, kosmik fəaliyyətlə bağlı işəsalma qurğuları;

- Kosmik texnikanın saxlanılma bazası;

- Kosmik obyektlərin enmə poliqonları və qalxma-enmə zolaqları;

- Hesablama texnikası və proqramlaşdırma vasitələri daxil olmaqla, xüsusi olaraq kosmik fəaliyyət prosesində istifadə üçün nəzərdə tutulan, kosmik sistemlərin yerüstü stansiyalarından, kosmik komplekslərin və digər yerüstü avadanlıqların avtomatlaşdırılmış idarə sistemindən ibarət yerüstü qərargah-ölçü kompleksləri,

kosmik uçuşların idarəedilməsi mərkəzləri və məntəqələri, qəbul məntəqələri, informasiyanın saxlanması və emalı məntəqələri/mərkəzləri/stansiyaları/kompleksləri;

- Kosmik fəaliyyət prosesində istifadə üçün nəzərdə tutulan xüsusi nəqliyyat vasitələri, istehlak olunan materiallar və məhsullar, komplekt elementləri, istehsalı bitməmiş obyektlər, hazır məhsullar, komplekt və ehtiyat məhsulları və bunlara daxil olan digər mallar;

- Kosmik fəaliyyətin həyata keçirilməsi üçün istifadə olunan digər yerüstü tikililər və texnika.

1.4.2. Kosmik raket texnikasına (KRT) aşağıdakılar aiddir:

- Kosmik komplekslərdən və raket-kosmik komplekslərdən ibarət kosmik sistemlər;

- Çıxarma sistemləri, kosmik aparatları və kosmik aparatların bloklarını, blokların müqavimət sifətləri və müdafiə sistemlərini özündə birləşdirən raket-kosmik kompleksləri;

- Raket daşıyıcılardan, sürətverici bloklardan və hava-kosmik sistemlərdən ibarət olan çıxarma sistemləri;

- Kosmik aparat qrupları və sistemləri və onların bölmələri və törəmələri və ya ayrıca kosmik aparatlar daxil olmaqla kosmik aparat blokları;

- Kosmik komplekslər, o cümlədən, kosmik aparatların tam orbital sistemləri, ayrıca kosmik aparatlar.

1.5. Kosmik fəaliyyətin həyata keçirilməsi zamanı olan tikinti işləri dedikdə, yerüstü kosmik texnikanın qurulması zamanı həyata keçirilən kompleks işlər başa düşülür.

1.6. Kosmik fəaliyyət zamanı həyata keçirilən montaj işləri dedikdə, buraxılışdan əvvəl sınaqların keçirilməsi daxil olmaqla, KRT obyektlərinin texniki və start komplekslərində buraxılışa hazırlanan kompleks işlər başa düşülür.

## **2. Sığorta obyektı**

2.1. Sığorta obyektı kosmik fəaliyyət ilə məşğul olan Sığortalının (Faydalanan şəxsin) aşağıdakılarla əlaqəli Azərbaycan Respublikası Qanunvericiliyinə zidd olmayan əmlak mənafevləri hesab olunur:

- Yerüstü kosmik texnikanın istismarı zamanı ona olan sahiblik, istifadə və sərəncam, hazırlanma zamanı kosmik raket texniki obyektləri, saxlanılma, nəql etmə, işə salmaya hazırlıq, işə salma, uçuş sınaqların və kosmik məkanda istismar, zədələnmənin nəticələri, tam məhv olma, naməlum səbəbdən yox olma və itki;

- Yerüstü kosmik texnika obyektlərinin məhv olması və ya zədələnməsi səbəbilə, həmin obyektlərin inşası;

- Kosmik raket texnika obyektlərinin məhv olması və zədələnməsi səbəbilə, həmin obyektlərin montajı;

- Kosmik Raket Texnikası obyektlərinin işə salınması, uçuş sınaqları və kosmik məkanda istismarı zamanı, Sığortalının (Faydalanan şəxsin) üçüncü şəxslərin əmlakına vurduğu zərəərə görə ödənişlər.

## **3. Sığorta predmeti**

3.1. Bu qaydalara görə Sığorta predmeti aşağıdakılar hesab olunur:

- Tam təsərrüfat idarəçiliyi yaxud operativ idarə etmə üçün sahiblik hüququna əsasən sığortalıya məxsus yerüstü kosmik texnikasının obyektləri;

- Kosmik fəaliyyətin həyata keçirildiyi vaxtda, Sığortalı (Sığorta olunan) və ya kontragentlər tərəfindən aparılan inşaat işləri zamanı, sığorta müqaviləsində qeyd olunan, inşaat predmetini özündə əks etdirən və inşaat meydanında yerləşən, Sığortalının yerüstü kosmik texniki obyektləri;

- Hazırlanması zamanı Sığortalının kosmik raket texnikası obyektləri;
- Kosmik texnikalar üçün bazada saxlanılan kosmik raket texnikası obyektləri;
- Saxlanıldığı yaxud işə salındığı yerə nəql edilən zaman sığortalının kosmik raket texnikası obyektləri;
- Kosmik fəaliyyətin həyata keçirildiyi vaxtda, Sığortalı (Sığorta olunan) və ya kontragentlər tərəfindən aparılan montaj işləri zamanı, sığorta müqaviləsində qeyd olunan, montaj predmetini özündə əks etdirən və montaj yaxud sınaq komplekslərində yerləşən, Sığortalının yerüstü kosmik texnika obyektləri;
- Uçuş sınaqlarında olan kosmik raket texnikası obyektləri;
- Kosmik məkanda istismarı zamanı kosmik raket texnikası obyektləri;
- İşə salma, uçuş sınaqların keçirilməsi və kosmik raket texnikası obyektinin orbitada istismarı zamanı, Sığortalının (Sığorta olunanın) kosmik fəaliyyəti ilə əlaqədar, hüquqi və fiziki şəxslərin əmlakına vurulan ziyana görə sığortalının (Faydalanan şəxsin) mülki məsuliyyəti.

3.2. Bu Qaydalara əsasən Sığortalının mülki məsuliyyəti dedikdə, uçuş sınaqlarında yaxud kosmik məkanda istismarı zamanı kosmik raket texnikası obyektlərinin gözlənilmədən baş verən qəzası nəticəsində onun hər hansı hissələrin və obyektlərin Yer kürəsi səthinə düşən zaman, üçüncü şəxslərin əmlakına dəyən zərərə görə ödənişlərin ödənilməsi üçün mülki hüququn normalarına əsasən Sığortalının (Sığorta olunanın) öhdəlikləri hesab olunur.

3.3. Həmçinin üçüncü şəxslər qarşısında məsuliyyət dedikdə, Sığortalının (Sığorta olunanın) fəaliyyəti ilə əlaqədar, digər uçuş və kosmik aparat ilə toqquşma səbəbilə, üçüncü şəxslərin əmlakına, səhhətinə və sağlamlığına dəyən zərərə görə ödənişlərin verilməsi üçün mülki hüququn normalarına əsasən Sığortalının (Sığorta olunanın) öhdəlikləri hesab olunur.

#### **4. Sığorta riskləri**

4.1. Bu sığorta növü üzrə aşağıdakı risklər üzrə təminat verilə bilər:

4.1.1. "YANĞIN" - Xüsusi olaraq yandırılma (işə salınma) və saxlanılma üçün nəzərdə tutulmuş yerlərdə yaxud təsadüfi və istehsal avadanlıqların gözlənilməz gizli nasazlıqları, statik elektrik boşalmaları, ildırım boşalmaları, elektrik ilə təchiz etmədə nasazlıqlar ilə əlaqədar, həmin yerlərin sərhədlərini keçdikdə baş vermiş yanğının təsiri nəticəsində kosmik texnikanın məhv olması və ya zədələnməsi;

4.1.2. "PARTLAYIŞ" - Məhdud həcmli qısa zaman aralığında, böyük həcmdə enerjinin təsadüfən və gözlənilmədən boşalması ilə əlaqədar, genişlənən parların yaxud qazların dağıdıcı təsirləri ilə müşayiət olunan, fiziki yaxud sürətli kimyəvi proses nəticəsində kosmik texnikanın məhv olması və ya zədələnməsi;

4.1.3. "SUBASMA(DAŞQIN)" - subasma, torpaqaltı suların daxil olması, leysan sularının və buzların axını nəticəsində kosmik texnikanın məhv olması və ya zədələnməsi;

4.1.4. "MÜHƏNDİS KOMMUNİKASIYALARINDAN SIZMA" - İşlək mayelərin yaxud parların çıxması ilə müşayiət olunan hidravlik sistemlərin (yanacağı və oksidləşdiricini ötürən və saxlayan sistem, temperaturu tənzim edən və həyatı təmin edən sistemlər, hidravlik sistemlər, su kəməri, kanalizasiya, istilik sistemləri, yanğına qarşı təhlükəsizlik (sprinkler) sistemləri və digər sistemlər) qəflətən xarab olması nəticəsində kosmik texnikanın məhv olması və ya zədələnməsi;

4.1.5. "KÜLƏK, TUFAN, QASIRĞA(BORAN)" - Sığortalanmış əmlakın yerləşdiyi ərazinin normativ təyinatlarını aşan sürətdə küləyin, tufanın və ya qasırğanın qəflətən təsiri nəticəsində kosmik texnikanın məhv olması və ya zədələnməsi;

4.1.6. "ZƏLZƏLƏ"- İntensivliyi, sığortalanmış əmlakın yerləşdiyi ərazidə, tikililərin normativ təyinatlarını aşan, zəlzələnin təsiri nəticəsində kosmik texnikanın məhv olması və ya zədələnməsi;

4.1.7. “TORPAQ SÜRÜŞMƏSİ, QAR UÇQUNU” - İstənilən torpaq sürüşməsi, qar uçqunu, çirk və pəlçiq axını nəticəsində, kosmik texnikanın zədələnməsi yaxud məhv olması;

4.1.8. “ATMOSFER GƏRGİNLİYİ” - Kosmik texnikanın ona gözlənilməz təsir edən və yanğın əmələ gətirməyən və ya səma ilə yer səthi arasında elektrik boşalması nəticəsində əmələ gələn birbaşa ildırım vurmaları səbəbindən zədələnməsi və ya məhv olması;

4.1.9. “XARİCİ (KƏNAR) TƏSİRLƏR” - Üçüncü şəxslərin təsirləri istisna olmaqla, kosmik texnikanın üzərinə gözlənilmədən uçan aparatların və ya onların hissələrinin düşməsi, gözlənilməz şəkildə nəqliyyat vasitələrinin vurmaları, gözlənilmədən qarın, dolunun, quşların, heyvanların, meteorit axınlarının, kosmik zərrəciklərin, Yer radiasiya qurşaqlarının təsiri, KRT obyektləri və ya onların hissələri ilə kosmik fəzada toqquşması səbəbindən kosmik texnikanın zədələnməsi və ya məhv olması;

4.1.10. “KOSMİK AVADANLIĞIN QEYRİ-İŞ REJİMİ” - Kosmik texnika elementlərində proseslərin cədvəldən kənar axınına yol açan, yolverilməz qızmalar, vibrasiyalar, dinamik zərbələr, mexaniki gərginliklər, elektrik kəsilmələri və yüklənməsi, hidravlik zərbələr, ferrozonans gərginlikləri və tələb olunan nəticəyə nail olmamaqla, birbaşa təyinat üzrə olmayaraq, materialların, əşyaların, komplekt elementlərin hissəvi və ya tam məhvi ilə müşayiət olunan, parametrləri bu növ kosmik texnika üçün nəzərdə tutulmayan diapazon həddlərindən kənar yerdə rejimlərin gözlənilməz təsiri səbəbindən kosmik texnikanın zədələnməsi və ya məhv olması;

4.1.11. “HAZIRLAMA (İSTEHSAL) VƏ MONTAJ SƏHVLƏRİ” - Hazırlama, montaj və təhvil-təslim sınaqları zamanı həyata keçirilən yoxlama və diaqnostika metodları ilə aşkar oluna bilməyən daxili defektli materialların, detalların, hissələrin istifadəsi ilə əlaqədar hazırlama və montaj müəssisələrinin qəsdən olmayan səhvləri səbəbindən kosmik texnika elementlərinin gözlənilməz zədələnməsi nəticəsində kosmik texnikanın məhv olması və ya zədələnməsi;

4.1.12. “TİKİNTİ (İNŞAAT) SƏHVLƏRİ” - İnşaat boyu və ya təhvil-təslim sınaqları zamanı həyata keçirilən yoxlama və diaqnostika metodları vasitəsilə aşkar edilə bilməyən daxili defektli inşaat materialları və konstruksiyalardan istifadə ilə əlaqədar tikinti müəssisələrinin qəsdən olmayan səhvləri səbəbindən kosmik texnikanın elementlərinin zədələnməsi nəticəsində kosmik texnikanın məhv olması və zədələnməsi;

4.1.13. “İSTİSMAR SƏHVLƏRİ” - İşçi heyətin zərərin qarşısının vaxtında, dəqiq, etibarlı formada almasını qeyri-mümkün edən gözlənilməz xarici faktorların təsiri nəticəsində qərəzli hərəkətləri və kobud ehtiyatsızlıqları istisna olmaqla, Sığortalının operativ-istismar və istehsal heyətinin səhvi nəticəsində, kosmik texnikanın gözlənilməz zədələnməsi və ya məhv olması;

4.1.14. “NAMƏLUM ŞƏKİLDƏ İTMƏ” - Naməlum itmə və ya belə itmənin məlum olduğu tarixdən 180 gün müddətində haqqında heç bir xəbər olmaması və səlahiyyətli dövlət orqanlarının axtarışları dayandırması şərti ilə, KRT obyektlərinin saxlama, montaj və işəsalma yerinə daşınması, işəsalma, uçuş sınaqlarının keçirilməsi və kosmik fəzada istismarı zamanı KRT obyektlərinin gözlənilməz şəkildə itməsi;

4.1.15. “KRT-NİN DAŞINMA (NƏQL ETMƏ) ZAMANI ZƏDƏLƏNMƏSİ VƏ YA MƏHV OLMASI” – Kosmik raket texnika obyektlərinin daşınması zamanı, Kosmik raket texnika obyektlərini daşıyan nəqliyyat vasitəsinin qəzaya uğraması, aşması, çevrilməsi, dəmiryol nəqliyyatının dəmiryolu xətlərindən çıxışı, eniş zamanı zədələnmə də daxil olmaqla hava daşıyıcılarının düşməsi, gəminin qəzaya uğraması nəticəsində KRT obyektlərinin zədələnməsi və ya məhv olması;

4.1.16. “ÜÇÜNCÜ ŞƏXSLƏRİN QANUNAZİDD HƏRƏKƏTLƏRİ” - oğurluq, qarət, quldurluq və digər yolverilməz qərəzli hərəkətlər;

**4.2.** Əgər müqavilədə başqa hal nəzərdə tutulmayıbsa, müqavilənin müəyyən şərtlərindən asılı olaraq, Sığortalının (Sığorta olunanın) əmlak mənafeyi aşağıdakı risklərdən sığortalanmış olur:

**4.2.1. İstismar mərhələsində yerüstü kosmik texnikanın sığortasında;**

“Yanğın”, “Partlayış”, “Daşqın”, “Mühəndis kommunikasiyalarından sızmlar (axmalar)”, “Külək, boran, tufan”, “Zəlzələ”, “Torpaq sürüşməsi”, “Atmosfer gərginliklər”, “Kənar təsirlər”, “Kosmik avadanlığının qeyri-iş rejimi”, “Montaj və istehsalda səhvlər”, “İnşaat səhvləri”, “İstismar səhvləri”, “Üçüncü şəxslərin qərəzli hərəkəti”.

#### **4.2.2. İnşaat mərhələsində yerüstü kosmik texnikanın obyektlərinin sığortasında:**

“Yanğın”, “Partlayış”, “Daşqın”, “Mühəndis kommunikasiyalarından sızmlar (axmalar)”, “Külək, boran, tufan”, “Zəlzələ”, “Torpaq sürüşməsi”, “Atmosfer gərginliklər”, “Kənar təsirlər”, “İnşaat səhvləri”, “Üçüncü şəxslərin qərəzli hərəkəti”.

#### **4.2.3. İstehsal mərhələsində KRT obyektlərinin sığortasında:**

“Yanğın”, “Partlayış”, “Daşqın”, “Mühəndis kommunikasiyalarından sızmlar (axmalar)”, “Külək, boran, tufan”, “Zəlzələ”, “Torpaq sürüşməsi”, “Atmosfer gərginliklər”, “Kənar təsirlər”, “Kosmik avadanlığının qeyri-iş rejimi”, “Montaj və istehsalda səhvlər”, “İstismar səhvləri”, “Üçüncü şəxslərin qərəzli hərəkəti”.

#### **4.2.4. Saxlanma mərhələsində KRT obyektlərinin sığortasında:**

“Yanğın”, “Partlayış”, “Daşqın”, “Mühəndis kommunikasiyalarından sızmlar (axmalar)”, “Külək, boran, tufan”, “Zəlzələ”, “Torpaq sürüşməsi”, “Atmosfer gərginliklər”, “Kənar təsirlər”, “Üçüncü şəxslərin qərəzli hərəkəti”.

#### **4.2.5. Daşınma zamanı KRT obyektlərinin sığortasında:**

“Yanğın”, “Partlayış”, “Daşqın”, “Mühəndis kommunikasiyalarından sızmlar (axmalar)”, “Külək, boran, tufan”, “Zəlzələ”, “Torpaq sürüşməsi”, “Atmosfer gərginliklər”, “Kənar təsirlər”, “Naməlum şəkildə itmə”, “Nəql etmə zamanı KRT zədələnməsi və ya məhv olması”, “Üçüncü şəxslərin qərəzli hərəkəti”.

#### **4.2.6. İşə salma hazırlığı və montaj işlərinin həyata keçirilməsi zamanı KRT obyektlərinin sığortasında:**

“Yanğın”, “Partlayış”, “Daşqın”, “Mühəndis kommunikasiyalarından sızmlar (axmalar)”, “Külək, boran, tufan”, “Zəlzələ”, “Torpaq sürüşməsi”, “Atmosfer gərginliklər”, “Kənar təsirlər”, “Kosmik avadanlığının qeyri-iş rejimi”, “Montaj və istehsalda səhvlər”, “İstismar səhvləri”, “Üçüncü şəxslərin qərəzli hərəkəti”.

#### **4.2.7. İşə salma mərhələsində KRT obyektlərinin sığortası:**

“Yanğın”, “Partlayış”, “Daşqın”, “Mühəndis kommunikasiyalarından sızmlar (axmalar)”, “Külək, boran, tufan”, “Zəlzələ”, “Torpaq sürüşməsi”, “Atmosfer gərginliklər”, “Kənar təsirlər”, “Kosmik avadanlığının qeyri-iş rejimi”, “Montaj və istehsalda səhvləri”, “İstismar səhvləri”, “Naməlum şəkildə itmə”, “Üçüncü şəxslərin qərəzli hərəkəti”.

#### **4.2.8. Uçuş sınaq və kosmik məkanda istismar mərhələsində KRT obyektlərinin sığortasında:**

“Yanğın”, “Partlayış”, “Daşqın”, “Mühəndis kommunikasiyalarından sızmlar (axmalar)”, “Kənar təsirlər”, “Kosmik avadanlığının qeyri-iş rejimi”, “Montaj və istehsalda səhvləri”, “İstismar səhvləri”, “Qeyb olmaq”.

4.3. Tərəflərin razılığına əsasən üçüncü şəxslərin əmlakının zədələnməsi və məhv olması ilə əlaqədar Sığortalının məsuliyyətinin yaranması riskinə əsasən “ƏMLAKIN MƏHV OLMASI VƏ YA ZƏDƏLƏNMƏSİNƏ GÖRƏ ÜÇÜNCÜ ŞƏXSLƏR QARŞISINDA MƏSULİYYƏT” sığortalana bilər.

Uçuş sınaqlarında və ya kosmik məkanda istismar zamanı qəflətən baş verən və Sığortalının (sığorta olunanın) hərəkətləri (qəsdən etdiyi hərəkətlər istisna olmaqla) nəticəsində KRT obyektlərinin və ya onların hissələrinin Yer kürəsinin üzərinə düşməsi ilə əlaqədar, üçüncü şəxslərin əmlakının zədələnməsi və ya məhv olmasına görə, səlahiyyətli dövlət orqanının və ya məhkəmənin qanuni qüvvəyə minmiş qərarı əsasında sığortalının məsuliyyətinin yaranması sığorta hadisəsi olaraq təyin oluna bilər.

## **5. Ümumi İstisnalar:**

Sığorta müqaviləsində başqa cür nəzərdə tutulmursa, aşağıdakılara münasibətdə sığorta təminatı verilmir:

5.1. Yüksək günəş aktivliyi nəticəsində yer qurşaqlarının (boşluğu əhatə edən) və kosmik zərrəciklərin KRT obyektlərinə təsiri istisna olmaqla, nüvə partlayışının, radiasiyanın və ya radioaktiv çirklənmənin təsiri;

5.2. Hərbi əməliyyatlar zamanı və ya hər hansı silahları tətbiq etməklə keçirilən manevrlər və (və ya) başqa hərbi tədbirlər, eyni zamanda hər hansı hərbi vasitələrin, lazer və başqa energetik şüaların kosmik məkanında KRT obyektlərinə təsiri;

5.3. Müharibənin mövcud olub-olmamağından və ya Fövqəladə vəziyyətdən asılı olmayaraq, vətəndaş müharibəsi, hər hansı xalq çaxnaşması, qiyamlar, inqilab, iğtişaşlar, üsyanlar, hakimiyyəti ələ keçirmək cəhdləri və ya hökumətin bu cür hadisələrdən qorunması tədbirləri nəticəsində yaranan zərərlər;

5.4 Tətillər, Sığortalının (Sığorta olunanın) və ya onun kontragentlərinin işçiləri tərəfindən təşkil edilən tətillər, törədilən sabotajlar və maliyyələşdirmənin kifayət qədər təmin olunmaması ilə əlaqədar işin tamamilə və ya qismən dayanması;

5.5. Kosmik texnikanın çıxarılması, müsadirəsi, rekvizisiyası, məhkəmənin qanuni qüvvəyə minmiş qərarı ilə üzərinə həbs qoyulması və ya həmin əsaslarla məhv edilməsi;

5.6. Sığortalının (Faydalananın) işçilərinin və ya onun kontragentlərinin (kontragentlərin işçiləri daxil olmaqla) Kosmik texnikanın zədələnməsi və ya məhv olmasına səbəb olan qəsdən etdiyi hərəkətləri;

5.7. İstismar ilə bağlı texniki və normativ sənədlərin tələblərinin Sığortalının (Sığorta olunanın) işçiləri tərəfindən kobud pozulması;

5.8. Kosmik texnikanın obyektləri ilə eksperimental və/və ya tədqiqat işlərinin keçirilməsi, qeyri-stabil və ya kondisiyaya uyğun olmayan emalın, cihazların, aqreqlərin tədbiq edilməsi;

5.9. İstismar müddəti bitən cihazların və/və ya aqreqlərin istifadəsi;

5.10. Keyfiyyətsiz və/və ya uyğun olmayan vaxtda tikinti və montaj işlərinin icra edilməsi səbəbindən Sığortalıya (Faydalanan) qarşı cərimə, dəbbə pulu və ya kompensasiya ödənilməsi tələblərinin irəli sürülməsi;

5.11. Borc vermə və ödəmə qabiliyyəti, vaxtında çatdırılmama, inflyasiya, valyuta əlaqələrin dinamikası və s. ilə bağlı, Sığortalının (Sığorta olunanın) ticarət fəaliyyəti;

5.12. KRT obyektlərinin qalıqlarının Yer kürəsi və ya digər planetə, habelə göy cisminin səthinə düşməsi nəticəsində üçüncü şəxslərin əmlakının məhv olması və zədələnməsi, həmçinin onların həyatına və sağlamlığına dəyən itki və ziyan ilə əlaqədar mənəvi zərər və dolaylı itkilər ilə bağlı üçüncü şəxslərin irəli sürdüyü iddialar.

## **6. Sığorta məbləği və sığorta haqqı**

6.1. Sığorta məbləği tərəflərin razılığına əsasən (Sığortaçı və Sığortalı), hər bir müqavilə üzrə kosmik texnikanın sığorta dəyərindən artıq olmamaq şərti ilə müəyyən olunur.

6.2. Müqavilənin bağlanma zamanı Sığorta müqaviləsi ilə təyin olunan sığorta məbləği kosmik texnikanın dəyərini aşarsa, həmin müqavilə sığorta məbləğinin, sığorta dəyərindən artıq olan hissəsi həcmində etibarsız sayılır.

6.3. Sığorta müqaviləsində sığorta məbləği sığorta dəyərindən aşağı olarsa, Sığortaçı sığorta hadisəsi zamanı, sığorta ödənişini sığorta məbləğinin sığorta dəyərinə olan nisbəti həcmində ödəyir, bir şərtlə ki, qismən sığorta barədə müddəa sığorta müqaviləsində əks edilmiş olsun.



6.4. Kosmik fəaliyyətinin müxtəlif mərhələlərində, bu Qaydaların 1.3.2 bəndində sadalanan yerüstü kosmik texnikanın sığortalanması zamanı sığorta məbləği aşağıdakı şəkildə müəyyən edilir:

6.4.1. İstismar dövründə - sığorta müqaviləsi bağlanan zaman, yerüstü kosmik texnikanın balanslaşdırılmış dəyərindən artıq olmayan hissəsi həcmində;

6.4.2. İnşaat dövründə - yerüstü kosmik texnikanın inşaatı müqaviləsinin (kontraktın) dəyərini aşmayan məbləğ əsasında.

6.5. Kosmik fəaliyyətinin müxtəlif mərhələlərində, bu Qaydaların 1.3.1 bəndində sadalanan KRT-nin obyektlərinin sığortalanması zamanı sığorta məbləği aşağıdakı şəkildə müəyyən edilir:

6.5.1. İstehsal dövründə - KRT obyektlərinin istehsalı müqaviləsinin (kontraktın) dəyərini aşmayan məbləğ əsasında;

6.5.2. Saxlanma dövründə - saxlanılan KRT obyektlərinin həqiqi dəyəri əsasında;

6.5.3. Daşınma dövründə - KRT obyektlərinin daşınma zamanı təyin olunan həqiqi dəyəri əsasında;

6.5.4. İşə salma hazırlığı və montaj işlərini tətbiq etmə dövründə - KRT obyektlərinin həqiqi dəyəri və işə salma hazırlığı müqaviləsinin (kontraktın) dəyərini aşmayan məbləği əsasında;

6.5.5. İşə salma dövründə - KRT obyektlərinin dəyərini və işə salma hazırlığı xərclərini aşmayan həqiqi dəyəri əsasında;

6.5.6. Uçuş sınaqları və kosmik məkanda istismar dövründə - istismar edən şirkətin balansına keçirilən zaman KRT obyektlərinin balanslaşdırılmış dəyərini aşmayan məbləğ əsasında.

6.6. Kosmik fəaliyyətinin növbəti mərhələlərində, bu Qaydaların 1.3.2 bəndində sadalanan yerüstü kosmik texnikanın sığorta məbləği, son sığortalanmış mərhələnin sığorta dəyəri həcmində müəyyən edilir.

Bu halda sığorta müqaviləsinin hər mərhələsində, 6.2. bəndində qeyd olunan sığorta məbləğindən artıq olmamaq şərtilə məsuliyyət həddi tətbiq olunur.

6.7. Bu Qaydaların 1.3.1. bəndində sadalanan kosmik fəaliyyətin bir neçə ardıcıl mərhələsində KRT obyektləri üzrə sığorta məbləği axırıncı sığortalanmış mərhələnin sığorta dəyəri həcmində müəyyən edilir.

Bu halda, bu Qaydaların 6.2. bəndində qeyd olunan sığorta məbləğindən artıq olmamaq şərtilə, sığorta müqaviləsində hər mərhələ üzrə məsuliyyət həddi müəyyən edilir.

6.8. Hər mərhələ üzrə məsuliyyət həddi dedikdə, sığorta müqaviləsi üzrə kosmik fəaliyyətin müvafiq mərhələsində baş vermiş bütün sığorta hadisələri üzrə Sığortaçının öhdəliyinin son həddi başa düşülür.

6.9. “Əmlakın məhv olması və ya zədələnməsinə görə üçüncü şəxslər qarşısında məsuliyyət” riski üzrə təminat verildiyi halda, həmin təminat üzrə müqavilədə ayrıca sığorta məbləği göstərilir. İşə düşən KRT obyektlərinin individual xarakteristikasını, uçuş sınaq proqramlarını və KRT obyektlərinin kosmik məkanda istismarı proqramlarını, üçüncü şəxslərin ehtimal olunan iddialarını nəzərə alaraq, sığorta məbləği tərəflərin (Sığortaçı və Sığortalı) razılığına əsasən müəyyən edilir.

6.10. Hər bir sığorta müqaviləsində bir sığorta hadisəsi üzrə Sığortaçının məsuliyyət həddi tətbiq olunur, hansı ki Sığortaçının hər bir hadisə üzrə ödəyəcəyi maksimal sığorta ödənişi hesab olunur.

“Əmlakın məhv olması və ya zədələnməsinə görə üçüncü şəxslər qarşısında məsuliyyət” riskinin sığortasında şəhadətnamədə sığorta hadisələri qrupu üzrə Sığortaçının aqrekat məsuliyyət limiti təyin oluna bilər, hansı ki, Sığortalının maddi məsuliyyətinin müəyyən edilməsi üçün bütün sığorta hadisələri üzrə Sığortaçı tərəfindən ödənilən sığorta ödənişin maksimal həddidir.

6.11. Sığorta haqqı nağdsız qaydada, bir dəfəyə və ya hissə-hissə, sığorta şəhadətnaməsində razılaşdırılan qaydalara əsasən ödənilir.

6.12. Sığorta tarifi, sığorta haqqının hesablanması üçün sığorta məbləğinin müəyyən faiz dərəcəsi hesab olunur.

6.13. Sığorta tarifi sığorta riskinin xarakterindən və Sığortalının (Faydalananın) kosmik fəaliyyətinin xüsusiyyətinə əsasən Sığortaçı tərəfindən tətbiq olunur.

## **7. Sığorta müqaviləsinin qüvvədə olma müddəti**

7.1. Əgər sığorta müqaviləsində başqa hal nəzərdə tutulmayıbsa, sığorta müqaviləsi 1 il müddətinə bağlanılır.

7.2. Əgər sığorta müqaviləsində başqa hal nəzərdə tutulmayıbsa, sığorta haqqının ilk hissəsinin və ya tam ödənilməsi halında, sığorta təminatının müddəti sığorta müqaviləsinin bağlandığı gün saat iyirmi dördədən başlanır və sığorta müqaviləsinə əsasən həmin müqavilənin qüvvədə olduğu sonuncu gün saat iyirmi dördə başa çatır.

7.3. Sığorta müqaviləsinin müddəti şəhadətnamədə göstərilmiş tarixdə saat 24:00-da bitir.

7.4. Qüvvədə olan müqavilədə qeyd olunan, kosmik fəaliyyətin mərhələsi üzrə Sığortaçının məsuliyyəti, Sığortalının (faydalanan şəxsin) kosmik fəaliyyətinin müvafiq mərhələsinin başladığı tarixdən qüvvəyə minir və müqavilənin qüvvədən düşmə müddətindən gec olmamaq şərtilə, müqavilədə qeyd olunan həmin mərhələnin qurtarma tarixində bitir.

7.5. Kosmik fəaliyyətin mərhələlərin konkret başlanma və bitmə tarixləri sığorta müqaviləsində qeyd olunur. Bu halda:

7.5.1. KRT obyektinin istehsalı mərhələsi, obyektin faktiki istehsal zamanı başlanır və sifarişçinin nümayəndəsi tərəfindən qəbul edilmə haqqında aktın imzalanması zamanı bitmiş hesab olunur;

7.5.2. KRT obyektinin saxlanma mərhələsi onu anbara yerləşdirən andan başlanır və obyekt anbardan nəqliyyat konteynerinə yerləşdirilən zaman bitir;

7.5.3. KRT obyektinin daşınma mərhələsi onun nəqliyyat konteynerinə yerləşdirildiyi andan başlanır və təyin olunan məkanda obyektin çıxarılması zamanı bitir;

7.5.4. KRT obyektinin montaj işləri və işə salma üçün hazırlıq mərhələsi sınaq-montaj korpusunda nəqliyyat konteynerlərindən çıxarılma anından başlanır və işə salmaya icazə verilmə və ya “qalxma kontaktı” əmri verilən zaman bitir;

7.5.5 KRT obyektinin işə salma mərhələsi təstiq edilmiş əmrin verilmə anından və ya təstiq edilmiş “yüksəlmə kontaktı” siqnalının işə salma əmrindən sonra başlanır və müqavilədə təshih olunan andan sonra bitir:

- raket — kosmik blokunun, ballistik kosmik aparatın, KA aralıq orbitə çıxarılması;
- və ya “KA çıxarılma sistemindən ayrılma kontaktı” siqnalının keçilməsi.

7.5.6. KA uçuş sınaqları işə salma etapu anından başlanır və müqavilədə qeyd olunan son ana kimi davam edir:

- istismara salma zamanı KA sınaqlarının ştatlı dövrün keçirilməsi (xidmətətmə);
- və ya KA iş qabiliyyəti ehtiyatlarından artıq olmayan ballistik KA üçün nəzərdə tutulan aralıq orbitlərdə və ya balistik trayektoriyada KA yerləşməsi;
- və ya çıxartma sisteminin fəaliyyət ehtiyatının müddətini keçməmək şərti ilə və KA muxtariyyət mövcudluğundan artıq olmayaraq uçuş sınaqları üzrə bütün növ yoxlamalar.

7.5.7. Kosmik məkanında KRT obyektlərinin istismar etarı KA uçuş istismarına təhvil vermə aktının imzalanması ilə başlanır və sığorta müqaviləsində qeyd olunan müddətdə bitir:

- kosmik məkanda KA zəmanətli fəaliyyəti;

- və ya orbitdə yerləşən Yer kürəsinin və ya başqa planetin süni peykinin aktiv mövcud olması.

7.5.8. Sığortaçının “Üçüncü şəxslərin əmlakının zədələnməsi və məhv olması” riski üzrə sığorta təminatı Sığorta müqaviləsinin son müddətini keçməmək şərtilə işə salma mərhələlərinin, uçuş sınaqlarının və kosmik məkanda sınaqların təminatı ilə bir vaxtda başlanır və bitir.

7.5.9. Əgər sığorta müqaviləsində başqa hal nəzərdə tutulmayıbsa, istismar və (və ya) tikinti etarında qeyd olunan Sığortaçının yerüstü kosmik texnikasının obyektlərinin sığorta müqaviləsi üzrə məsuliyyət müqavilənin qüvvəyə minməsi zamanı başlanır və müqavilənin qüvvədən düşən zaman bitir.

## **8. Sığorta müqaviləsinin bağlanma qaydaları**

8.1. Sığorta müqaviləsi yazılı olaraq aşağıdakı hər hansı bir formada bağlanır:

8.1.1. tərəflərin müvafiq sığorta qaydaları əsasında sığorta müqaviləsi adlanan sənədi tərtib edərək qarşılıqlı imzalaması yolu ilə;

8.1.2. müvafiq sığorta qaydaları ilə sığortalının razı olmasını təsdiq etməsi şərti ilə sığortaçı tərəfindən ona sığorta şəhadətnaməsinin verilməsi yolu ilə;

8.1-1. Bu Qaydaların 8.1-ci bəndində nəzərdə tutulmuş sığorta müqaviləsinin formaları elektron sənəd formasında da bağlana bilər. Sığortaçı müqavilə bağlanan zaman sığorta riskinin qiymətləndirilməsi üçün məzmununu özünün müəyyən etdiyi sorğu blankının doldurulmasını tələb edə bilər. Sorğu blankının doldurulması tələb olunduğu hallarda ərizə müqavilənin ayrılmaz hissəsi kimi nəzərdə tutulur.

8.2. Tərəflərin razılığına əsasən, kosmik texnika obyektinin sığortası müqaviləsi, Sığortalının (Sığorta olunanın) kosmik fəaliyyətinin həm ayrı-ayrı, həm də bir neçə ardıcıl mərhələləri üzrə bağlanıla bilər.

8.3. Sığorta müqaviləsində (şəhadətnaməsində) həmçinin göstərilir: kosmik texnikanın obyektləri, kosmik fəaliyyətin mərhələləri, müqavilə üzrə sığorta məbləği, kosmik fəaliyyətin mərhələləri üzrə və bir sığorta hadisəsi üzrə.

Sığortaçının məsuliyyət həddi, sığorta haqqının həcmi, azadolmalar, sığorta müqaviləsinin qüvvədə olduğu ərazi, sığortanın digər şərtləri.

8.4. Azadolmalar həm bütün sığorta obyektı üzrə, həm də KRT obyektlərinin ayrıca elementləri üzrə tətbiq oluna bilər:

8.4.1. Şərtlə azadolma məbləğinin nəzərdə tutulması halında, sığorta hadisəsi nəticəsində dəyən zərərin həcmi həmin məbləğdən çox olduqda və ya sığorta müqaviləsində razılaşdırılmış hər hansı digər halın baş verməsi şərtilə azadolma məbləği tətbiq edilmir.

8.4.2. Şərtsiz azadolma məbləği nəzərdə tutulduqda isə həmin məbləğ hər bir halda tətbiq edilir.

8.5. Sığorta müddətində KRT obyektlərin vəziyyətini xarakterizə edən, təhlükəsizlik, eksperimental işləmə və uçuş sınaqları proqramları təminatının həyata keçirilməsi haqqında məlumatlar, sığorta müqaviləsində qeyd oluna bilər.

8.6. Sığorta müqaviləsi (şəhadətnaməsi) Sığortalıya təqdim olunur və Sığortalı Qaydalar ilə tanış edilir.

8.7. Sığorta şəhadətnaməsi Sığortalı tərəfindən itirildikdə, Sığortalının müraciəti əsasında ona həmin şəhadətnamənin dublikatı ödənişsiz olaraq təqdim olunacaq, dublikat verildikdən sonra, itirilmiş şəhadətnamə etibarsız hesab olunur və onunla əlaqədar heç bir ödəniş məsuliyyət daşınılmayacaq.

## **9. Sığorta müqaviləsinə əlavə və dəyişikliklərin edilməsi**

9.1. Sığorta müqaviləsinin qüvvədə olduğu müddət ərzində sığortalı və sığortaçı müqavilənin müəyyən şərtlərinin dəyişdirilməsi, həmçinin ona müəyyən əlavələr edilməsi barədə razılığa gələ bilirlər.

## **10. Tərəflərin hüquq və öhdəlikləri**

### **10.1. Sığortaçının hüququ:**

10.1.1. Sığortalının verdiyi məlumatların düzgünlüyünü yoxlamaq;

10.1.2. Sığortalanması nəzərdə tutulan və ya sığortaya qəbul edilmiş kosmik texnikaya baxış keçirmək, siyahıya almaq, sazlığını, bütövlüyünü, aşınmanın səviyyəsini və sığorta məbləğinin sığorta dəyərində uyğun olmasını yoxlamaq;

10.1.3. Sığorta riski əhəmiyyətli dərəcədə dəyişdikdə (kosmik texnikanın həqiqi dəyərin artması/azalması, sığorta hadisəsinin baş vermə ehtimalının artması/azalması, nəzərdə tutulan sığorta ödənişin artımı), Sığortaçı Sığortalıdan əlavə sığorta haqqı tələb etmək hüququna malikdir.

10.1.4. Sığorta hadisələrinin nəticələri barədə məlumatların digər təşkilatlardan (üçüncü şəxslərdən) tələb etmək, həmçinin sığorta hadisəsinin baş vermə səbəbini müstəqil araşdırmaq və zərərin həcmi müəyyən etmək;

10.1.5. Sığortalının (Sığorta olunanın) adından, danışıqlar aparmaq və zərərin ödənilməsi ilə bağlı razılaşma bağlamaq, dəymiş zərərin səbəbini və həcmi müəyyən etmək;

10.1.6. Sığortalının adından və onun göstərişi ilə məhkəmə və arbitraj orqanlarında işlərin öz üzərinə götürülməsi;

10.1.7. Qüvvədə olan qanunvericiliyə görə Sığorta müqaviləsinin vaxtından əvvəl xitam edilməsini tələb etmək.

### **10.2. Sığortaçının öhdəlikləri:**

10.2.1. Sığortalını Sığorta qaydaları və Sığorta müqaviləsinin şərtləri ilə tanış etmək;

10.2.2. Sığorta ödənişinin həyata keçirilməsi üçün tələb edilən sənədlərdən sonuncusunun sığortaçıya daxil olduğu tarixdən 7 iş günündən gec olmayaraq sığortaçı sığorta ödənişini verməli, yaxud sığortalıya, sığorta olunana və ya faydalanan şəxsə sığorta ödənişinin verilməsindən imtina haqqında yazılı şəkildə əsaslandırılmış bildiriş təqdim etməlidir.

10.2.3. Azərbaycan Respublikası qanunvericiliyində nəzərdə tutulmuş hallar istisna olmaqla, tərəflər arası kommersiya və sığorta sirri hesab edilən məlumatları gizli saxlamaq;

10.2.4. Azərbaycan Respublikasının sığorta qanunvericiliyində, bu Qaydalarda və sığorta müqaviləsində nəzərdə tutulmuş digər öhdəlikləri icra etmək.

### **10.3. Sığortalının hüquqları:**

10.3.1. Kosmik texnikalar, yerüstü kosmik texniki obyektlər, KRT obyektlərin, həmçinin inşaat və montaj predmetləri üzrə sığorta müqavilələrin bağlanması zamanı sığorta ödənişinin alınması üçün Faydalanan şəxsi təyin etmək, həmçinin həmin Faydalanan şəxsi öz istəyinə əsasən sığorta hadisəsinin baş verdiyi tarixə qədər başqası ilə əvəz etmək, müvafiq hallarda müqavilə üzrə məsuliyyəti Sığortalanmış şəxsi təyin etmək;

10.3.2. Sığorta hadisəsi baş verdikdə sığorta ödənişi almaq;

10.3.3. Sığortaçıdan sığorta müqaviləsi üzrə öhdəliklərin icrasını tələb etmək;

10.3.4. Sığortaçıdan kommersiya və sığorta sirri olmayan, onun maliyyə sabitliyi ilə bağlı məlumatı istəmək;

10.3.2. Orijinal şəhadətnamə itirildikdə onun dublikatını tələb etmək;

10.3.3. Sığorta müqaviləsinə xitam verilməsi tələbi ilə çıxış etmək;

10.3.4. Qanunvericilikdə nəzərdə tutulmuş digər hüquqlar.

#### **10.4. Sığortalının öhdəlikləri:**

10.4.1. Sığorta müqaviləsi bağlanarkən sığortalı özünə məlum olan, habelə sığortaçının yazılı surətdə tələb etdiyi və müqavilədən imtina etmək, yaxud onu məzmunu dəyişdirilmiş şəkildə bağlamaq qərarına təsir göstərə bilən bütün hallar barədə sığortaçıya məlumat verməlidir. Eyni sığorta marağı ilə bağlı bir neçə sığortaçı ilə sığorta müqaviləsi bağlayan sığortalı bu barədə sığortaçılardan hər birinə məlumat verməlidir. Həmin məlumatda digər sığortaçının adı və müvafiq sığorta məbləği göstərilməlidir. Tələb edildikdə bu məlumatları təsdiq edən müvafiq sənədlər təqdim olunmalıdır.

10.4.2. Sığorta müqaviləsində göstərilmiş müddətdə və məbləğdə sığorta haqqını ödəmək;

10.4.3. Sığortalı bu Qaydaların 10.4.1-ci bəndinə uyğun olaraq bildirilmiş hallarla bağlı sığorta müqaviləsi bağlandıqdan sonra meydana çıxan bütün dəyişikliklər barədə sığortaçıya və ya sığortaçının adından çıxış edən sığorta vasitəçisinə məlumat verməlidir;

10.4.4. Sığortalanmış kosmik texnikada, mümkün zərərin qarşısının alınması və azaldılması məqsədilə zəruri tədbirlər həyata keçirmək, sığorta hadisəsi baş verdikdə isə, əlavə zərərlərin baş verməsinə səbəb ola biləcək halların aradan qaldırılması üçün mümkün tədbirləri həyata keçirmək;

10.4.5. Sığorta hadisəsinin baş verməsi barədə sığortalı və ya sığorta olunan şəxs, yaxud faydalanan şəxs hadisədən xəbər tutduqdan dərhal sonra və ya mümkün olan ən qısa müddət ərzində sığortaçıya və ya onun nümayəndəsinə, eyni zamanda qanunvericiliyə uyğun olaraq həmin hadisə barədə məlumatlandırılmalı olan səlahiyyətli dövlət orqanlarına hər hansı vasitə ilə xəbər verməlidir.

10.4.6. Sığortaçı (və ya təyin edilmiş müstəqil ekspert, yaxud sığorta sahəsində yardımçı fəaliyyət göstərən şəxs) sığorta hadisəsinin baş verməsi faktını təsdiq edən və (və ya) sığorta ödənişinin həcmnin müəyyənləşdirilməsi üçün lazım olan sənədləri və məlumatları sığortalıdan tələb etmək hüququna malikdir.

10.4.6. Sığortaçıya yerüstü kosmik texnikanın təmirdən əvvəl zədələnmiş obyektlərini və onların qalıqlarını, həmçinin KRT obyektlərinin zədələnmiş hissələrini, detallarını və onun digər hissələrini yaxud onların qalıqlarını təqdim etməlidir,

10.4.7. Faydalanan şəxs sığorta ödənişini aldıqda subroqasiya hüququnun həyata keçirilməsi üçün özündə olan bütün lazımı sənədlərlə sığortaçını təmin etməlidir.

10.4.8. Sığorta qanunvericiliyində, bu Qaydalarda və sığorta müqaviləsində nəzərdə tutulmuş digər hərəkətləri həyata keçirmək.

10.5. Sığortaçının və Sığortalının nümayəndələrinin sığorta hadisəsinin araşdırılması və zərərin həcmnin təyin edilməsi komissiyalarında iştirakları zəruridir.

10.5.1. Sığorta hadisəsinin araşdırılması və zərərin həcmnin təyin edilməsi komissiyalarının tərkibi formalaşdırılarkən Sığortaçının və Sığortalının nümayəndələri ilə yanaşı müvafiq sahədə ixtisaslaşmış beynəlxalq ekspertlər də cəlb oluna bilər.

## **11. Sığorta müqaviləsinə xitam verilməsi və nəticələri**

### **Sığorta müqaviləsinə xitam verilməsi**

11.1. Sığorta müqaviləsinə aşağıdakı hallarda vaxtından əvvəl xitam verilir:

11.1.1. sığorta predmeti artıq mövcud olmadıqda;

11.1.2. aşağıdakı hallar istisna olmaqla, sığortalı fiziki şəxs öldükdə və ya sığortalı hüquqi şəxs ləğv olunduqda:

11.1.2.1. əmlak sığortası müqaviləsinə bağlanmış sığortalı sığorta müqaviləsi bağlayarkən sığortalanmış əmlakı qəbul edəcək hər hansı şəxsi təyin etmiş olduğu, habelə sığorta hadisəsi baş verənədək sığortaçının razılığı ilə onu dəyişdirmiş olduğu hallarda sığortalı fiziki şəxs vəfat edərsə, onun həmin müqavilə üzrə hüquq və vəzifələri Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsi ilə müəyyən olunmuş vərsəlik qaydasında sığortalanmış əmlakı qəbul edən şəxsə keçir;

11.1.2.2. müqavilədə başqa şərtlər müəyyən edilməmişdirsə, sığortalının hüquq və vəzifələri sığorta predmeti olan miras əmlakın yeni mülkiyyətçisinə, sahibinə və ya istifadəçisinə həm onun özünün, həm də sığortaçının müqavilədə rəsmiləşdirilən razılığı ilə keçir;

11.1.2.3. sığortalı olan hüquqi şəxs sığorta müqaviləsinin qüvvədə olduğu dövrdə yenidən təşkil edildikdə onun həmin müqavilə üzrə hüquq və vəzifələri qanunvericiliyə uyğun olaraq müvafiq hüquq varisinə keçir.

11.1.3. Sığorta müqaviləsi üzrə sığortalı olmayan sığorta olunan vəfat etdikdə sığortalının onun başqası ilə əvəz olunması təklifinə sığortaçı etiraz etdikdə;

11.1.4. sığorta müqaviləsində digər hal nəzərdə tutulmamışdırsa, sığortalanmış əmlak özgəninkiləşdirilərkən sığortaçı sığortalının hüquq və vəzifələrinin əmlakın yeni mülkiyyətçisinə, sahibinə və ya istifadəçisinə keçməsinə etiraz etdikdə; əmlak özgəninkiləşdirilərkən sığortaçı sığortalının hüquq və vəzifələrinin əmlakın yeni mülkiyyətçisinə, sahibinə və ya istifadəçisinə keçməsinə etiraz etmədikdə əlavə sığorta haqqı ödənilmədən sığorta müqaviləsi üzrə sığortalı dəyişdirilir;

11.1.5. sığorta hadisəsinin baş verməsi ehtimalı olmadıqda və sığorta riskinin mövcudluğu, səbəbi sığorta hadisəsi olmayan hallara görə başa çatdıqda;

11.1.6. sığortaçı sığortalı qarşısında öz öhdəliklərini tam olaraq yerinə yetirdikdə;

11.1.7. sığortalı sığorta haqqını sığorta müqaviləsində müəyyən edilən qaydada ödəmədikdə;

11.1.8. sığorta marağı artıq mövcud olmadıqda;

11.1.9. sığortalı və ya sığortaçı sığorta müqaviləsinə vaxtından əvvəl xitam verilməsi tələbi ilə çıxış etdikdə.

11.2. Sığorta müqaviləsinin qüvvədə olduğu dövrdə sığortalı məhkəmənin qərarı ilə fəaliyyət qabiliyyəti olmayan hesab edilmişdirsə, yaxud onun fəaliyyət qabiliyyəti məhkəmənin qərarı ilə məhdudlaşdırılmışdırsa, mülki məsuliyyət sığortası üzrə müqavilə məhkəmənin müvafiq qərarının qüvvəyə mindiyi andan xitam verilmiş hesab edilir, digər hallarda isə belə sığortalının hüquq və vəzifələrini onun qəyyumu və ya himayəçisi həyata keçirir.

### **Sığorta müqaviləsinə vaxtından əvvəl xitam vermənin nəticələri**

11.3. Sığorta müqaviləsinə sığortalının tələbi ilə vaxtından əvvəl xitam verildikdə, sığortaçı həmin müqavilə üzrə sığorta haqqının qaytarılan hissəsindən işlərin aparılması xərclərinin müqavilənin qurtarmamış müddətinə mütənasib hissəsini çıxmaqla həmin müddət üçün sığorta haqlarını ona qaytarır. Sığortalının sığorta müqaviləsinə xitam verilməsi ilə bağlı tələbi sığortaçının sığorta müqaviləsi üzrə vəzifələrini yerinə yetirməməsi ilə bağlıdırsa, sığortaçı sığorta haqlarını bütünlüklə sığortalıya qaytarır.

11.4. Sığorta müqaviləsinə sığortaçının tələbi ilə vaxtından əvvəl xitam verildikdə o, sığorta haqlarını bütünlüklə sığortalıya qaytarır; əgər bu tələb sığortalının sığorta müqaviləsi üzrə vəzifələrini yerinə yetirməməsi ilə bağlıdırsa, sığortaçı müqavilənin qurtarmamış müddəti üçün sığorta haqlarını qaytarır. Bu halda sığortaçı sığorta müqaviləsi üzrə sığorta haqqının qaytarılan hissəsindən işlərin aparılması xərclərinin müqavilənin qurtarmamış müddətinə mütənasib hissəsini çıxma bilər.

11.5. Sığorta müqaviləsinə vaxtından əvvəl xitam verildiyi halda, əgər xitam verilmə anınadək sığortaçı tərəfindən sığortalıya ödənilmiş sığorta haqqına bərabər və ya ondan çox miqdarda sığorta ödənişi verilmişdirsə, sığorta haqqı sığortalıya qaytarılmır.

- 11.6. Sığorta müqaviləsinə vaxtından əvvəl xitam verildiyi halda, əgər xitam verilmə anınadək ödənilmiş sığorta haqqından az miqdarda sığorta ödənişi verilmişdirsə, həmin sığorta haqqı məbləği ilə sığorta ödənişi məbləği arasındakı fərq miqdarında sığorta haqqının sığortalıya qaytarılması müvafiq olaraq bu bəndin 11.3-cü və 11.4-cü yarımbəndlərində nəzərdə tutulmuş qaydada həyata keçirilir.
- 11.7. Sığorta müqaviləsi məhkəmə qərarı əsasında (sığortalı məhkəmənin qərarı ilə fəaliyyət qabiliyyəti olmayan hesab edilmişdirsə, yaxud onun fəaliyyət qabiliyyəti məhkəmənin qərarı ilə məhdudlaşdırılmışdırsa) xitam verilmiş hesab edildikdə, sığortaçı həmin müqavilə üzrə işlərin aparılması xərclərini çıxmaqla müqavilənin qurtarmamış müddəti üçün sığorta haqlarını, bu bəndin 11.5-ci və 11.6-cı yarımbəndlərinin tələbləri nəzərə alınmaqla, sığortalının qanuni nümayəndəsinə qaytarır.
- 11.8. “Sığorta fəaliyyəti haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununa uyğun olaraq sığortaçıya moratorium tətbiq edildikdə, sığorta müqaviləsinə vaxtından əvvəl xitam verilməsi nəticəsində sığortalıya qaytarılmalı olan sığorta haqqının qaytarılması moratorium qüvvədə olduğu müddət ərzində dayandırılır.

## **12. Sığorta ödənişinin həyata keçirilməsi qaydaları və şərtləri**

12.1. Sığorta hadisəsi baş verdikdə Sığortaçı sığorta ödənişini Sığortalıya (Faydalanan şəxsə) sığorta müqaviləsi şərtlərinə və qanunvericiliyin tələblərinə uyğun olaraq ödəmək öhdəliyi daşıyır.

12.2. Sığorta ödənişinin həyata keçirilməsi üçün əsas olan sənədlərdən sonuncusunun Sığortaçıya daxil olduğu tarixdən 7 iş günündən gec olmayaraq Sığortaçı sığorta ödənişini verməli, yaxud Sığortalıya, Sığorta olunana və ya faydalanan şəxsə sığorta ödənişinin verilməsindən imtina haqqında yazılı şəkildə əsaslandırılmış bildiriş təqdim etməlidir.

12.3. Sığortaçı sığorta ödənişini icbari sığorta qanunları və ya sığorta müqaviləsi ilə müəyyən olunmuş müddətdə ödəmədikdə, hər gecikdirilmiş gün üçün sığorta ödənişi məbləğinin 0,1 faizi həcmində dəbbə pulu ödəyir.

### **12.4. Sığorta hadisəsi baş verdikdə Sığortalının öhdəlikləri:**

12.4.1. Sığortalı, sığorta olunan və ya üçüncü şəxs aşağıdakı hallar istisna olmaqla, zərər dəymiş əmlakı sığorta hadisəsindən dərhal sonrakı vəziyyətdə sığortaçıya və ya onun səlahiyyətli nümayəndəsinə təqdim etməlidir:

12.4.1.1. Zərərin qarşısının alınması və ya həcmnin azaldılması, sığorta hadisəsinin nəticələrinin aradan qaldırılması, yaxud digər fəsadlara səbəb olmaması, habelə zərər dəymiş əmlakın sonrakı itkiləri üçün təhlükə ehtimalına səbəb ola bilən nəzarətsiz halda qalmaması, başqa şəxslərin hərəkətinə və ya fəaliyyətinə mane olmaması üçün zəruri tədbirlərin görülməsi, o cümlədən bu məqsədlərlə əmlakın hadisə yerindən kənarlaşdırılması zamanı zərər dəymiş əmlakın hadisədən dərhal sonrakı vəziyyətdə saxlanması mümkün olmadıqda;

12.4.1.2 sığortaçı sığorta hadisəsi barədə bu Məcəllədə nəzərdə tutulmuş qaydada məlumatlandırıldıqdan 5 (beş) gün müddətində onun nümayəndəsi zərər dəymiş əmlaka baxış keçirmədikdə;

12.4.1.3. digər hallarda zərər dəymiş əmlakın sığorta hadisəsindən dərhal sonrakı vəziyyətdə saxlanmamasına sığortaçının yazılı razılığı olduqda.

12.4.2. Sığortaçının və ya onun nümayəndələrinin zərər dəymiş əmlaka baxışın keçirilməsində və ya tədqiq edilməsində, vurulmuş zərərin səbəb və həcmnin müəyyən edilməsində, zərərin təsirinin azaldılması və zərər vurulmuş əmlakın xilas edilməsi tədbirlərində iştirakını təmin etməlidir.

12.5. Sığorta ödənişi sığorta müqaviləsi (sığorta şəhadətnaməsi), faydalanan şəxsin yazılı ərizəsi, ona əlavə edilmiş aktı, səlahiyyətli dövlət orqanlarının və idarələrarası komissiya aktı, qəza sertifikatı, dəymiş zərərin təsdiqlənməsi və kalkulyası əsasında ödənilir.

12.5.1. Qəza sertifikatı (əmlakın məhv olması, itirilməsi və ya zədələnməsi, habelə üçüncü şəxslərə zərərin dəyməsi hallarının araşdırılması nəticəsində tərtib edilən akt) Faydalanan şəxs tərəfindən Sığortaçıya təqdim etdiyi ərizədən sonra 10 iş günü ərzində Sığortaçının və Sığortalının (Faydalanan şəxslərin) səlahiyyətli nümayəndələri tərəfindən hazırlanır. Qəza sertifikatında bunlarla məhdudlaşmayaraq, ən azı zərərin baş vermə səbəbi, məhv olmuş (zədələnmiş) kosmik texnikanın siyahısı, zərərin xüsusiyyətləri, Sığortalının zərərin azaldılması üçün etdiyi hərəkətlər, günahkar şəxslər, qəza sertifikatının hazırlanma tarixi göstərilir. Qəza sertifikatı iki nüsxədən ibarət olur, onlardan biri Sığortalıya, digəri isə Sığortaçıya verilir. Qəza sertifikatı Sığortaçının sığorta ödənişini həyata keçirmək üçün şərtsiz sübutu deyildir.

12.5.2. Faydalanan şəxs Sığortaçıya sığorta, hadisəsinin səbəbini göstərən aşağıdakı aktları təqdim edir:

- üçüncü şəxslərin əmlakı məhv olduqda- KRT-nin hissələrinin Yerin üstünə düşməsi nəticəsində hüquqi və fiziki şəxslərin əmlakına zərər dəyməsi ilə əlaqədar sığortalının həmin zərərlər üzrə məsuliyyəti səlahiyyətli dövlət orqanının və məhkəmənin qərarı, və ya idarələrarası komissiya aktı ilə müəyyən edilir,

- digər hallarda-idarələrarası komissiya aktı.

## **12.6. Sığorta ödənişi aşağıdakı kimi təyin olunur:**

12.6.1. Əgər sığorta məbləği sığorta dəyərində bərabərdirsə, Sığortaçının müqavilədə göstərilmiş müvafiq məsuliyyət həddindən çox olmamaq şərtilə, sığorta ödənişi birbaşa həqiqi zərər həcmində ödənilir.

12.6.2. Əgər sığorta məbləği sığorta dəyərindən aşağı olarsa, Sığortaçının müqavilədə göstərilmiş müvafiq məsuliyyət həddindən çox olmamaq şərtilə, birbaşa həqiqi zərər əvəzini sığorta məbləğinin sığorta dəyərində olan nisbətində ödənilir, bir şərtlə ki, qismən sığorta barədə müddəa sığorta müqaviləsində əks edilmiş olsun.

12.7. Sığorta müddəti ərzində bütün sığorta hadisələri üzrə ümumi sığorta ödənişi müqavilədə qeyd olunmuş sığorta məbləğini aşmır.

12.8. Sığorta ödənişi Sığortaçı tərəfindən Faydalanan şəxsin hesablaşma hesabına nağdsız ödənişlə və ya qanunvericiliklə nəzərdə tutulmuş digər qaydada ödənilir.

12.9. Birbaşa həqiqi zərər dedikdə aşağıda qeyd olunulmalar nəzərdə tutulur:

12.9.1. Kosmik texnikanın sığortalanmasında itki sığorta hadisəsi nəticəsində kosmik texnikanın məhv olması və ya itkisi nəticəsində sığortalıya (Faydalanan şəxsə) dəyən zərər.

12.9.2. Məsuliyyət sığortasında — Bir qəza nəticəsində, zərərin miqdarını təsdiqləyən sənədlər əsasında və iddiaların əsaslandırılmasından sonra KRT-nin hissələrinin düşməsi nəticəsində üçüncü şəxslərin əmlakının zədələnməsi.

12.10. Zərərin miqdarı Sığortaçının səlahiyyətli nümayəndələri tərəfindən aşağıda qeyd edilən qaydada müəyyən edilir:

12.10.1. Sığortalanmış kosmik texnikanın tam məhv olmasında (itkisində) — Müqavilə bağlanan tarixdəki onun həqiqi dəyərindən gələcəkdə istifadə üçün yararlı olan qalıqlarının dəyəri çıxılır;

12.10.2. Kosmik texniki obyektlərin zədələnməsində (KRT-nin işə salınması mərhələsindən, uçuş sınaqlarından, kosmik məkanda istifadə edilməsindən başqa) - smetaya əsasən köhnəlmə və əmlakın zədələnmiş hissələrinin təmiri xərcləri miqdarından, köhnəlmə dəyəri əlavə edilməklə və istifadə üçün yararlı olan material və hissələr çıxılmaqla, zədələnmiş əmlakın təmirinə çəkilmiş xərclər;

12.10.3. KRT obyektlərinin işə salınması mərhələsində, uçuş sınaqlarında, kosmik məkanda istifadə edilməsi zamanı zədələnmə hallarında — Müqavilədə qeyd olunmuş bir sığorta hadisəsi üzrə məsuliyyət həddindən çox olmamaq şərtilə, zədələnmiş KRT obyektlərinin həqiqi dəyəri həcmində;

12.10.4. Üçüncü şəxslərin əmlakına dəyən ziyan (sığorta müqaviləsində qeyd olunmuş limit həddində):



- əmlakın tam məhv olması nəticəsində — sığorta hadisəsi nəticəsində, gələcəkdə istifadə üçün yararlı olan qalıqlarının dəyəri çıxılmaqla, əmlakın həqiqi dəyəri həcmində;

- əmlakın qismən zədələnməsi — əmlakın zədələnmədən əvvəlki vəziyyətinə gətirilməsi üçün, təmir (bərpa) və s. kimi xərclərin çəkilməsi. Təmir (bərpa) xərclərinə, materialların əldə olunması üçün lazımi və məqsəduyğun xərclər, ehtiyat hissələri və təmir (bərpa) işləri üçün xərclər aiddir.

12.11. Zərər smetasına (kalkulyasiyasına) ancaq sığorta hadisələri ilə bağlı olan xərclər daxildir. Bununla bərabər zədələnmiş kosmik texnikanın hissələri, detalları və ona məxsus olan digərləri o zaman hesaba daxil olur ki, onları təmir etmək mümkün olmasın.

### **12.12. Bərpa edilmə xərclərinə daxildir:**

12.12.1. Dəyərlərini sığorta müqaviləsinin bağlandığı anda nəzərə almaqla, materialların və ehtiyat hissələrinin bərpasına çəkilən xərclər;

12.12.2. Bərpa edilmə üçün təmir xərcləri, hansılar ki, bərpa edilmə (təmir prosesində) materiallarının və ehtiyat hissələrinin amortizasiya xərcləri çıxılmaqla müəyyən edilir.

### **12.13. Bərpa edilmə xərclərinə aşağıda qeyd olunanlar daxil deyil:**

12.13.1. Texniki xidmət və zəmanət təmiri xərcləri;

12.13.2. Müddəti bitmiş detalların, texniki qüsurların və s. rekonstruksiya, yenidən təchiz edilmə, əvəz edilmə və təmir xərcləri;

12.13.3. Hər hansı hissələrin təmiri zamanı, təmir müəssisələrində zəruri ehtiyat hissələrinin olmadığı halda, həmin hissələrin əvəz edilməsi dəyəri (təmir əvəzinə).

12.14. Sığorta hadisəsi ilə bağlı, təmir (bərpa) zamanı gizli qüsurlar aşkar olunduğu halda, bu zədələr üçün sığorta ödənişini almaq üçün Faydalanan şəxs təmir prosesində müvafiq ərizə ilə Sığortaçıya müraciət etməlidir. Sığortaçı əlavə smeta hazırlamalı, zərər miqdarını təyin etməli və müqavilə və qaydalara əsasən müvafiq müddətə qədər sığorta ödənişini həyata keçirməyə borcludur.

12.15. Tərəflərdən birinin tələbi ilə, zərərin miqdarını sərbəst ekspert tərəfindən müəyyən edilə bilər. Bu halda ekspertin xidmət haqqı qanunvericiliklə müəyyən olunmuş qaydada ödənilir.

12.16. Kosmik fəaliyyətin müəyyən mərhələsində sığorta hadisəsi baş verən andan etibarən müqavilənin qurtarmamış müddət üzrə müvafiq sığorta məbləğləri və məsuliyyət həddləri ödənilmiş sığorta ödənişi həcmində azaldılır.

12.17. Sığortalanmış kosmik texnikanın bərpasından və ya dəyişdirilməsindən sonra sığortalı, əlavə sığorta haqqı ödəməklə, əvvəlki sığorta məbləğini bərpa etmək hüququna malikdir.

### **12.18. Sığorta ödənişin verilməsindən imtinanın əsasları**

Sığortaçının bu Qaydalarda və Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 935-ci maddəsində nəzərdə tutulan hallarda Faydalanan şəxsə sığorta ödənişi ödəməkdən imtina etmək hüququ var.

### **13. Subroqasiya**

13.1. Zərərlərə görə cavabdeh olan üçüncü şəxsdən Sığortalının (Faydalanan şəxsin) tələb etmək hüququ ödənilmiş məbləğ həddində sığorta ödənişi verən Sığortaçıya keçir.

13.2. Faydalanan şəxsin zərərverən şəxsə qarşı zərərin əvəzini ödəmək tələbi (iddiası) ilə bağlı hüquq əmlak sığortası üzrə sığorta ödənişini vermiş sığortaçıya subroqasiya qaydasında onun verdiyi sığorta ödənişi məbləğində keçir.

13.3. Faydalanan şəxs sığorta ödənişini aldıqda subroqasiya hüququnun həyata keçirilməsi üçün özündə olan bütün lazımi sənədlərlə sığortaçını təmin etməlidir.

13.4. Faydalanan şəxs zərərverən şəxsə qarşı iddiadan və ya tələbi təmin edən hüquqlardan, yaxud lazımi sənədləri sığortaçıya verməkdən imtina etdikdə sığortaçı sığorta ödənişi verməkdən zərərverən şəxsdən subroqasiya qaydasında ala biləcəyi məbləğ həcmində azad edilir.

13.5. Sığortaçı subroqasiya hüququndan zərərverən şəxsin özünə və (və ya) müvafiq sığorta hadisəsi ilə bağlı risklər üzrə həmin şəxsin məsuliyyətini sığortalamış sığortaçıya, həmçinin qanunvericiliyə əsasən dəyən zərəre görə sığortalı və ya faydalanan şəxs qarşısında maddi məsuliyyət daşıya bilən digər şəxsə qarşı istifadə edə bilər.

#### **14. Tərəflərin məsuliyyəti**

14.1. Bu Qaydaların və sığorta müqaviləsinin şərtlərinin yerinə yetirilməməsinə və ya lazımi qaydada yerinə yetirilməməsinə görə tərəflər qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada məsuliyyət daşıyırlar.

#### **15. Mübahisələrin həlli qaydaları**

15.1. Sığorta müqaviləsinə görə Sığortalı və Sığortaçı arasında mübahisələr danışıqlar yolu ilə həll olunur.

15.2. Tərəflər arasında danışıq yolu ilə razılıq əldə olunmadıqda, Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə müvafiq olaraq mübahisələr məhkəmələr vasitəsilə həll olunur.

#### **16. Xüsusi şərtlər**

16.1. Sığorta müqaviləsində bu Qaydalara və qüvvədə olan qanunvericiliyə zidd olmayan xüsusi şərtlər müəyyən oluna bilər.

16.2. Bu Qaydalarda nəzərdə tutulmuş istisnalar və məhdudiyətlər qanunvericiliyə zidd olmadığı hallarda tərəflərin razılığı ilə sığorta təminatına daxil edilə bilər.

## “PAŞA Sığorta” ASC

### Kosmik risklərin sığortası üzrə tarif dərəcələrinin əsaslandırılması

Tarif dərəcələri əsaslandırılarkən əvvəlcə netto-dərəcələr hesablanır. Netto-dərəcələrin hesablanmasında aşağıdakı məlumatlardan istifadə edilir:

- 1) Sığorta hadisəsinin baş verməsi ehtimalı ( $q$ ) - 0,04.
- 2) Bir sığorta müqaviləsi üzrə orta sığorta məbləği ( $S_0$ ) – 200 000 000 manat.
- 3) Bir sığorta hadisəsi üzrə orta sığorta ödənişi ( $S_0$ ) – 20 000 000 manat.
- 4) Bağlanılacaq sığorta müqavilələrinin sayı ( $n$ ) – 25.

$T_n$ ,  $T_ə$  və  $T_r$  ilə müvafiq olaraq netto-dərəcəni, onun əsas hissəsini və risk üstəliyini işarə edək.

Sığorta olunan risk üzrə netto-dərəcə ( $T_n$ ) üçün aşağıdakı düstur doğrudur:

$$T_n = T_ə + T_r$$

Netto-dərəcənin əsas hissəsini 100 manat sığorta məbləğinə uyğun olaraq aşağıdakı kimi hesablanır:

$$T_ə = \frac{100 * q * S_0}{S_0} = \frac{100 * 0,04 * 20\,000\,000}{200\,000\,000} = 0,4 \text{ manat.}$$

Risk üstəliyi aşağıdakı kimi hesablanır:

$$T_r = 1,2 * T_ə * \alpha(\gamma) * \sqrt{\frac{1-q}{nq}} = 1,2 * 0,4 * 1,645 * \sqrt{\frac{1-0,04}{25 * 0,04}} = 0,77 \text{ AZN.}$$

Burada risk üstəliyini hesablamaq üçün təminat ehtimalını 0,95 götürdük. Bu halda həmin ehtimala uyğun əmsal  $\alpha(\gamma) = 1,645$  olur.  $\alpha(\gamma)$  – nın  $\gamma$  – dan ( $\gamma$  – təhlükəsizliyin təminatı adlanır) asılı olan qiymətləri aşağıdakı cədvəldə göstərilmişdir:

$\gamma$	0.84	0.90	0.95	0.98	0.9986
$\alpha(\gamma)$	1	1.3	1.645	2,0	3,0

Sığorta müddəti 1 il təşkil edir.

Qeyd olunanlara əsasən  $T_n$  aşağıdakı kimi hesablanır.

$$T_n = T_ə + T_r = 0,4 + 0,77 = 1,17 \text{ manat.}$$

Tarif dərəcəsinin strukturu: yüklənmə ( $f$ )- 40% . O cümlədən işlərin aparılması xərcləri- 17%,  
tarif mənfəəti- 23%

Brutto-dərəcəni  $T_b$  ilə işarə edək. Onda brutto-dərəcənin hesablanması düsturuna əsasən

$$T_b = \frac{T_n}{1-f} = \frac{1,17}{1-40\%} = \frac{1,17}{0,6} = 1,95 \text{ manat.}$$

Sığortanın şərtlərindən asılı olaraq baza tarif dərəcəsi azaldıcı və artırıcı əmsallar hesabına diferensiallaşdırılır.

	Tarifə təsir edən risk faktorları	Diferensiallaşma əmsalları	
		azaldıcı	artırıcı
1	Sığorta məbləği (limiti) həcmindən asılı olaraq	0,7-0,99	1-1,45
2	Azadolma məbləği	0,7-0,99	1
	Azadolma tətbiq edilməklə	0,7-0,99	-
	Azadolma tətbiq edilməməklə	-	1
3	Sığorta ərazisi ölkə xaricində olarsa	-	1-1,25
4	Sığortalının zərər tarixçəsi	0,61-0,99	1-1,15
	Sığorta hadisəsi üzrə sığorta ödənişi verilmişdir	-	1-1,15
	Sığorta hadisəsi baş verməmişdir	0,61-0,99	-
5	Sığorta haqqının ödəniş şəkli	0,85-0,99	1-1,23
	Birdəfəlik	0,85-0,99	-
	Hissəvi	-	1-1,23

Sığorta müqaviləsinin müddəti 1 ildən az olduqda, aşağıdakı cədvəldə göstərilən əmsallar Baza sığorta tarifinə tətbiq edilir.

Sığorta müqaviləsinin müddəti (aylarla)										
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Sığorta haqqı (illik SH-nın % - i)										
20%	30%	40%	50%	60%	70%	75%	80%	85%	90%	95%

Yuxarıda qeyd olunanları nəzərə almaqla yekun tarif dərəcəsi 0,1%-5% aralığında dəyişir.

Qeyd: Tarif dərəcəsi intervalı yuxarıda qeyd olunmuş işlərin aparılması xərcləri və tarif mənfəətinə uyğun hesablanmışdır, işlərin aparılması xərcləri və tarif mənfəəti xüsusi hallarda dəyişilə bilər.